

ANDRINA

GEORGE MACKAY BROWN

Eszter Lévai was born in 1985 in Szikszó and graduated from Miskolc University in 2009 in English and Hungarian majors. Her special interests are photography, handicrafts, psychology, and foreign languages.

George Mackay Brown (1921-1996) was a major Scottish poet and novelist. Born in Stromness, Orkney, in his writing he described the history and traditions of the Orkney Isles and the lives of the people who have inhabited the islands in the last centuries. His works include: *The Storm* (1954), *Loaves and Fishes* (1959), *The Year of the Whale* (1965), *A Time to Keep* (1969), *Fishermen with Ploughs* (1971), *The Sun's Net* (1976), *Andrina* (1983)—where the following short story is translated from—and *Winter Tales* (1995).

Télvíz idején minden este, pontosan sötétedés előtt meglátogat engem Andrina. Meggyújtja a lámpát, felszítja a pislákoló tüzet, és gondoskodik róla, hogy legyen elég víz a mosdótámban. Ha megfáztam (ami ritkán fordul elő, mert szívós, öreg tengerész vagyok), zsörtölődik egy kicsit, tőzeget rak a tűzre, forróvizet palackot készít, és régi, vastag pulóvert borít a vállamra.

Az áldott jó Andrina! Amint kilép az ajtón, már le is dobom a pulóvert magamról, és whiskyből, forró vízből meg cukorból puncsot keverek. Elolvasok pár fejezetet Conradtól, és már éjfél is elmúlt, mire visszamászom az ágyamba – a forróvizet palack pedig rég kihűlt.

Tavaly február vége felé mégis szörnyen megfáztam – úgy, mint még tán soha. Reggel arra ébredtem, hogy ráz a hideg. Levegő után kapkodtam, mint a partra vetett hal, és ide-oda vánszorogtam a tűzhely és a konyhaszekrény között, miközben reggelit készítettem. (Nem mintha lett volna étvágyam.) Úgy éreztem, kő rekedt a mellkasomban, és nem kapok levegőt.

Leerőltettem pár íztelen falatot a torkomon, és ittam egy csésze borzalmas, meleg teát. Ezek után nem maradt más hátra, mint hogy visszabújjak az ágyba a könyvemmel. De az olvasás sem okozott örömet – a fejem fáj, és tompán lüktetett.

„Nos – gondoltam –, Andrina öt-hat órán belül megjön. Nem sokat tehet majd értem. Ez a megfázás vagy nátha vagy az ördög tudja, micsoda majd elmúlik magától. Mégis felvidítana, ha láthatnám.”

* * * * *

Aznap este nem jött el Andrina. Az első árnyakkal vártam: ahogy lassan felemeli a reteszt, halkán üdvözöl, kedvesen megdorgál a rendetlenség miatt, amit rögtön észrevesz, mihelyt felgyulladt a lámpa... Én pedig abban a különös hangulatban voltam, ami a láz gyakori kísérője: szinte nem is vettem tudomást a külvilágról. Ha kigyulladt volna a ház, azt gon-

doltam volna: „Nocsak! Tűz van?“, és mentettem volna az irhámát, de egy pillanatra sem ijedtem volna meg.

Ugyanígy abba is belenyugodtam, mikor az ablakon beragyogtak az első csillagok, hogy valami miatt mégsem tudott eljönni Andrina. Újra elnyomott az álom.

Később felébredtem. Szürke fény szűrődött be az ablakon. Torkom kiszáradt, arcom égett, a fejem pedig jobban lüktetett, mint valaha. Kikeltem az ágyból, és a lábamba belehasított a kőpadló hidege. Ittam egy pohár vizet, majd visszamásztam a takarók alá. Utána legalább öt percen át vacogott a fogam – ilyesmivel azelőtt legfeljebb csak olvasmányaimban találkoztam.

Megint aludtam egy kicsit, és éppen akkor ébredtem fel, mikor a téli nap rövid időre ólomüveg színűvé varázsolta a tengert és az eget. Ismét eljött Andrina látogatásainak szokásos ideje. Volt pár dolog, amit megtehetne értem: hozhatna aszpirint, három-négy forróvizet palackot tehetne mellém az ágyba, kikeverhetné a világ legerősebb puncsát. Néhány kedves szava olyan lett volna, mint a ködkürt hangja a reményvesztett tengerésznek. De nem jött.

A harmadik délután sem jött el Andrina.

Vacogva ébredtem, akár egy szellem a barlangban. Fekete éjszaka volt. Szél fűtült a kéményben. Időről időre esőcseppek verődtek az ablaküveghez. Életem leghosszabb éjszakája volt. Újra átéltem múltam pár unalmas és hitvány részletét. Egy bizonyos epizód újra és újra megismétlődött, mintha a rozsdás tű megakadt volna a régi, kopott gramofonlemezen. A múlt szégyenletes képei végül foszladozni kezdtek, majd álommal olvadtak. A szeretet halott volt, de sok szellem új életre kelt.

Mikor felébredtem, négy napja először emberi hangot hallottam. Stanley, a postás beszélt a Bighouse-ék kutyájához.

– Nicsak, mi ez a lárma kora reggel? Csak egy méteráru-katalógust hoztam Minnie-nek! Jó kutya, szólj Minnie-nek, hogy megjött a posta... Te vagy az, Minnie? Már azt hittem, a jó öreg Ben mindjárt darabokra tép! Igen, Minnie, igazán szép reggelünk van...

Sohasem szerettem ezt a postást – alázatoskodik mindenkivel, aki szerinte számít a szigeten –, de aznap reggel a fény követeként jött az ablakom alá. Kopogtatás nélkül nyitott be az ajtón (én kevésbé vagyok fontos személy).

– Messziről jött posta, kapitány – mondta. Letette a levelet az ajtó melletti székre.

Szavakat próbáltam formálni az ajkaimmal: – Nem vagyok valami jól. Tudna esetleg... – Ha el is hagyta szó a számat, legfeljebb suttogás lehetett, vagy még annyi sem.

Stanley a kialudt tűzre és a csukott ablakra pillantott.

– Pfuj, de áporodott szag van idebent, kapitány! – mondta. – Ki kellene szellőztetni... – Már ment is, és betette maga mögött az ajtót. (Mint később kiderült, persze nem szólt sem Andrinának, sem az orvosnak odalent a faluban.)

Mielőtt megint elszunyókáltam, elképzelttem Scott kapitányt, amint utolsó szavait papírra veti antarktisi sátrában.

* * * * *

Egy-két nap múlva természetesen már kutya bajom sem volt; egy ilyen vén tengeri medve nem adja fel egykönnyen.

Elhagyatottnak éreztem magam – mintha elárultak volna, vagy szándékosan belém rúgtak volna, mikor már a földön voltam. Szinte az önsajnálathatárán álltam. Miért hagyott magamra Andrina e nehéz időkben?

Aztán diadalmaskodott a józan ész. „Torvald, te vén szélhámos – mondtam magamnak. – Mit várhatsz el egy csinos, huszonéves lánytól? Semmit! Nézd erről az oldaláról – egész télen kitüntetett a figyelmességével és a kedvességével. Lámpást gyújtott életed sötét időszakában – az aratóünnep óta, amikor túl sok whiskyt ittál, és ő támogatott haza, és te elvesztetted az eszméleted, és ő fektetett az ágyba... Nos, valami okból az utóbbi napokban nem tudott eljönni. De ma megfejttem az okát.”

Legfőbb ideje volt, hogy lemenjek a faluba. A konyhaszekrényben egy darabka kenyér és egy késhegynyi vaj vagy lekvár sem maradt. A bolt egyben postahivatal is volt, és kétheti nyugdíjat is fel kellett vennem. Beígértem magamnak egy-két korsót is a kocsmában, hogy a betegségnek még az írmagját is kiöblítsem magamból.

Mialatt a kétföldes úton cammogtam, döböntem rá, hogy voltaképpen nem is tudok semmit Andrináról. Én sohasem kérdeztem, ő pedig sohasem mesélt. Vajon ki az apja? Vannak-e testvérei? Még az sem került soha szóba, hogy a sziget mely részén lakik. Elég volt annyi, hogy minden este, nem sokkal naplemente után eljött, csöndesen sürgött-forgott, és elidőzött egy darabig; és békességet hagyott maga után – hogy úgy éreztem, mintha a nyitott ajtón és ablakon keresztül friss nyári szél söpörte volna tisztára a házat.

Egész télen egy kérdést sem tett fel az életemről Andrina – sem a jó, sem a rossz, sem az izgalmas dolgokról, melyek megestek velem. Természetesen én elmeséltem neki ezt-azt. Az öregek szeretik feleleveníteni és megszépíteni múltjukat, hogy életük néhány hétköznapi eseménye a lehető legjobb fényben tündököljön. Én is vakmerő, vad és bátor fickóként tüntettem fel magamat, akit Hongkongtól San Franciscóig minden kikötőben ismertek és félték – csak azért, hogy izgalmasabbá tegyem fiatalkorom epizódjait. Meséimben valahol Cook és Hook kapitány között foglaltam helyet.

És a lány imádkozni képzelet és valóság e vegyületét; lámpám kanóciát sejtelmesen lecsavarta, a parazsat pedig tűzvirágokká szította...

Volt azonban egy történetet, amit nem mondtam végig. Ez életem olyan szakasza, mely még mindig fáj, ahányszor csak rá gondolok – ami ritkán történik meg, ugyanis azok az idők lakat alatt állnak, a kulcs pedig az Atlanti-óceán fenekén van. Ám, ahogyan utaltam rá, a történet végig kísértett múltkori betegségem alatt.

Emlékszem, a nálam töltött utolsó estéjén elejtettem néhány félig szégyenkező, félig dicsekvő utalást Andrinának. Ám mielőtt befejeztem volna – mintha csak előre látta és elszenvetted volna a végét –, hirtelen szenvtelen pillantást vetett rám, hideg csókot lehelt az arcomra, és kiment az ajtón. Amint utóbb kiderült, utoljára.

Fáj vagy sem, itt és most elmesélem. Nektek mondom el, nem Andrinának – nektek csupán faragatlan, vidékies mese lesz, mely az ártatlanság és a szívtelenség elegyéről szól.

* * * * *

Ötven évvel ezelőtt találkozott a szigeten egy fiú és egy lány. Tulajdonképpen egész életükben ismerték egymást, hiszen együtt ültek az iskolapadban – ám egy kora nyári napon ez a fiú az egyik tanyáról és ez a lány egy másik, távoli tanyáról más szemmel nézett egymásra.

A földesúr pajtájában tartott szentivánéji tánc után együtt sétáltak le a dombról a félhomály bűvöletében – az évnak ebben a szakában éjjel sincs teljesen sötét –, és épp akkor értek le a sziklákhöz és a homokhoz és a tengerhez, amikor a nap felkelőben volt. Egy vagy két órát időztek ott önkívületben a ragyogó, susogó hullámok mellett. Messze északkeleten pedig a tájra árasztotta sugarait a nap.

Egyetlen, rövid nyár fényében úszó mese ez. A fiút és a lányt láthatóan egymás szívverése éltette. Szüleik tanyája mérföldekre volt egymástól, ők mégis alkalmat találtak rá, hogy szinte minden nap találkozzanak: a kereszteszödésnél, a boltban, a domboldalon. Ám ezek a közönséges helyszínek túlságosan is szem előtt voltak, így útjuk titokban mindig a tengerpartra vezetett – éj éj után, ahol madarak vijjogtak a barlangnál, a hullámok mellett. Ott senki sem zavarhatta meg a kezek és ajkak félénk érintéseit, és a szavakat, melyek butaságnak tündek ugyan, de a fiú ajkán néha édes, rejtélyes zenévé változtak: „Sigrid”.

Amikor a nyári idill véget ért, a fiúnak az Aberdeeni Egyetemre kellett mennie, hogy megtanulja, hogyan tegyen szert anyagi biztonságra és társadalmi rangra némi kis szórakozás mellett – olyan kiváltság volt ez, melyben szántóvető őseinek sohasem lehetett része.

Sigrid számára nem állt nyitva hasonló lehetőség – a párhoidas családi földhöz, a tőzégvágáshoz, vajkőpüléshez és sajtkészítéshez volt kötve. De csak rövid időre. A helye majd a fiatalember mellett lesz, akivel lélegzetét is megosztotta, és akivel egy ütemre vert szíve, mikor az majd megszerzi tanári diplomáját. Nap mint nap a ragyogó, hívogató víz mellett sétáltak.

De egy este a barlangnál, a nyár vége felé, amikor a kukorica fényesedni kezdett, a lány valami fontosat szeretett volna elmondani a fiúnak – egy tétova és veszélyes titkot. És a nyári varázs egyszerre megtört. A fiú a fejét rázta, és elfordult. Ismét a lányra nézett, mintha szajha lenne, aki megcsalta őt. A lány kinyújtotta felé karját, ajkai remegtek. A fiú ellökte őt magától és elfordult. Felszaladt a tengerpart ösvényen az országútra, és a betakarításra váró mezők hamar elnyelték alakját a lány szeme előtt.

És a lány magára maradt a barlang szájánál hatalmas, keserves titkának súlya alatt.

A fiatalember végül nem ment semmiféle egyetemre. Még aznap a hamnavoe-i hivatalba ment, és haladéktalan kivándorlási engedélyért folyamodott Kanadába vagy Ausztráliába vagy Dél-Afrikába – mindegy hová.

Ekkor a történet még bonyolultabb, még kegyetlenebb és még szánalmasabb fordulatot vett. A lány egy hónap múlva követte a fiút tengerentúli rejtekébe, de mire odaért, a fiú ismét továbbállt. A fiú egy távoli kikötő felé tartó hajóra jelentkezett matróznak: legalábbis ezt mondták a lánynak, aki még elveszettebbnek érezte magát, mint valaha.

A következő ötven évben a hazátlanság volt a fiú élete: a föld körül hajózott egyetlen biztos pont nélkül. Közben szorgosan tanulmányozta a hajózási kézikönyveket, míg végül elsőtiszt nem lett, majd pedig annál is magasabb posztra került. A sívár évek teherként súlyosodtak vállára. Eljön az idő, mikor az ember megöszül, s mikor a régi, megszokott szakértelem és készség elveszíti zamatát. Ez történt a tengerésszel is, aki egyszer

csak hazafelé, a szigete felé vette az irányt, s remélte, hogy az ötven tél begyógyította a régi sebet.

* * * * *

És így is volt, vagy legalábbis látszólag. Kevesen emlékeztek rá, azok is homályosan. Senki sem említette a lány nevét, aki eltűnt a szigetről, és most olyan idős lehet, mint ő – és maga sem ejtette ki soha a nevet. A lány szüleinek a tanyája romokban hevert – kőhalom a domb oldalában. Egy nap elment oda, és hűvösen pillantott a romokra. A ház végében nem időzött a kedves szellem az alkonyi hívó szóra várva – „Sigrid”...

* * * * *

Felvettem a nyugdíjamat, és megtöltöttem a kosaram élelmiszerrel a falusi boltban. Tina Stewart, a postáskisasszony mindent és mindenkit ismer; átlátja a kapcsolatok változó, szövevényes hálóját a szigeten. Fondorlással próbáltam megközelíteni. Milyen újdonság vagy különös dolog történt a szigeten? Megbetegedett-e bárki is különös hirtelenséggel? Nem kellett-e bárkinek is – mondjuk egy fiatal lánynak – elhagynia a szigetet valamilyen okból? Miss Stewart alaposan végigmért szigorú tekintetével. Nem, mondta, a sziget sosem volt nyugodtabb. Senki sem érkezett vagy távozott.

– Csak maga, Torvald kapitány, csak maga esett ágynak, úgy hallottam. Jobban kellene magára vigyáznia, hiszen teljesen egyedül van ott fenn. Kissé még mindig szürke az arca... – Elnézését kértem, hogy az idejét raboltam. Említett valaki nekem egy nevet – Andrina – valamivel kapcsolatban. Nem fontos. Meg tudná-e nekem mégis mondani Miss Stewart, hogy melyik farmról vagy tanyáról származik ez az Andrina?

Tina hosszasan nézett rám, azután megrázta a fejét. Senkit sem hívnak így a szigeten – legyen az nő, lány vagy gyerek –, és soha nem is hívtak, ebben bizonyos volt.

Remegő ujjakkal kifizettem a leveleket, majd távoztam.

Úgy éreztem, szükségem van egy italra. A pultnál állt Isaac Irving, a földesúr. Két halász ült a kocsmá túlsó végében, sörüket itták és dominóztak a kandalló mellett.

A harmadik whisky után így szóltam:

– Nézze, Isaac, feltételezem, az egész sziget tudja, hogy Andrina, az a lány, egész télen feljárt hozzám, és mosott, takarított meg főzött rám. Már egy hete, vagy kicsit több is tán, hogy nem láttam. Meg tudná mondani, mi történt vele? – (Attól féltem, azt kell majd hallanom, Andrina beleszeretett valakibe, kis jótekonyságát és kedvességét elmosta a dagály, és esküvője napjáig visszavonultan él.)

Isaac úgy nézett rám, mintha meghibbantam volna.

– Egy fiatal hölgy! Egy fiatal hölgy a maga házában? Tán bejárónő? Nem is tudtam, hogy bejárónője van. Hány whiskyt ivott, mielőtt idejött, kapitány? – mondta, és a kandalló mellett vigyorgó halászsokra kacsintott.

Megittam a negyedik whiskym, és felkeltem, hogy elinduljak.

– Sajnálom, kapitány – kiáltott utánam Isaac Irving. – Szerintem csak elképzelte az a nő, azt a hogyishívjakot, amikor lázas volt. Előfordul az ilyesmi. Amikor én voltam

beteg, csak vénasszonyokat és boszorkákat láttam. Maga aztán szerencsés, kapitány – egy ilyen kincs, mint Andrina!

Teljesen összezavarodtam. Isaac Irwing még Tina Stewartnál is jobban ismeri a szigetet és a rajta élő embereket. És ő jóindulatú ember, aki nem csinálna bolondot a magára maradt, téveszméktől gyötört öregemberből.

* * * * *

Hazafelé menet márciusi szellő fújta a szigeten. Az égbolt szinte egyik napról a másikra magasabb és kékebb lett. Az árokpart mentén nárciszok adtak hírt csendesen a tavasz érkezteréről. Kisbárány táncolt a fűben – egyszerre mind a négy lábát a levegőbe vetette.

Az asztalon megtaláltam a levelet, amit három nappal ezelőtt hozott a postás. Ausztrál bélyegző volt rajta, és október végén adták fel.

„Amikor elmenekültél előlem, a fél világon át követtelek Selskayból, és végül itt állapodtam meg, Tasmániában. Tudtam, hogy fölösleges tovább utaznom. Hallgattam, mert annyira szerettelek, hogy nem akartam, te is úgy szenvedj, ahogyan én szenvedtem az évek során. Mindketten megöregedtünk. Talán ezt is hiába írom, mert lehet, hogy sohasem tértél vissza Selskay szigetére, vagy talán már por és hamu vagy. Ha még élsz és talán magányos vagy, amit most írok, esetleg felvidít, bár a vége szomorú, mint annyi mindennek az életben. A gyermekedről – a gyermekünkről – nem is írok semmit, mert nem akartad elfogadni. De a gyermekünknek született egy leánya, és azt hiszem, ritkán látni ennyi bájta egy gyermekben. Köszönöm neked, hogy bizonyos értelemben, akaratlanul is, nekem adtad ezt a jószágot és fénysugarat öregkoromra. Lámpás lehetett volna a te öregségedben is, mert gyakran meséltem neki rólad és arról a régmúlt nyárról, amit együtt töltöttünk, és ami, legalábbis számomra, oly csodálatos volt. De a végéről, amit te és mások olyan szégyenletesnek tartottatok, semmit sem mondtam el neki. Csak olyan dolgokról beszéltem, melyek édesek voltak ajkaim számára. És gyakran azt mondta: »Bárcsak ismerném a nagypapát! Nagyi, nem gondolod, hogy magányos? Biztosan boldog lenne, ha valaki készítené neki egy kanna teát, és begyűjtana a kályhába. Egyszer elmegyek Skóciába és bekopogok az ajtaján, bárhol is éljen, és majd én segítek neki. Nagyon szeretted, Nagyi? Biztosan jó ember az az öreg tengerész, ha szeretted téged. Egyszer meglátogatom! Meghallgatom majd tőle is a régi történeteket. Mindenekelőtt persze a szerelmes történetet – mert te sosem mesélsz róla...« Azért írom ezt a levelet, Bill, hogy közöljem veled, ez már sohasem történhet meg. A kisunokánk, Andrina a múlt héten, a tavasz első fuvallatakor váratlanul meghalt...”

Később, a kályha mellett ülve a világosságra és a tavaszra és a harmatra gondoltam, amit a kis látogató hozott elmúlt telem estéibe; és arra, ahogyan mindig az első árnyakkal és az első csillagokkal érkezett; de ott, ahol ő most van, új nap ragyogja be a földet és a tengert.

Lévai Eszter fordítása